

ESKİŞEHİR OSMANGAZI ÜNİVERSİTESİ / TEBLİĞLER KİTABI

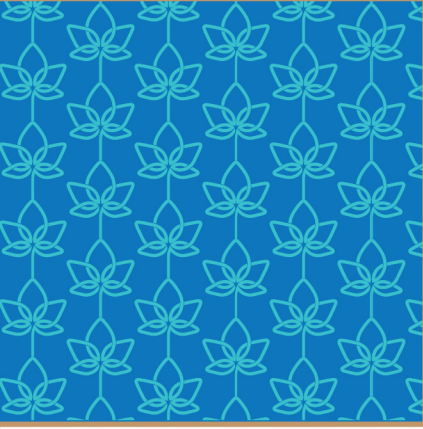
I. ULUSLARARASI DİN VE İNSAN SEMPOZYUMU “DİN, DİL VE İLETİŞİM”

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARAZ

Arş. Gör. Sercan YAVUZ

Arş. Gör. Barış ÇAKAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları No: 337

ISBN: 978-605-9975-56-8

1.Baskı

Sahibi: Prof. Dr. Kemal ŞENOCAK

Yayın Komisyonu: Prof. Dr. Kamil ÇOLAK

Prof. Dr. Abdurrahman KARAMANCIOĞLU

Prof. Dr. Mahmut KEBAPÇI

Kapak Tasarım: ESOĞÜ Matbaa

Basım Tarihi ve Yeri: Aralık 2019, Eskişehir

Elektronik Yayın Adresi: <https://dinveinsan.ogu.edu.tr>

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ne aittir.
Bütün hakları saklıdır.

Bölümlerde yazılanların bütün sorumluluğu bölüm yazarlarına aittir.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölümleri
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan
elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla
basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

© Copyright 2019 by Eskişehir Osmangazi University
All rights reserved.

No part of this book may be printed, reproduced or
distributed by and electronical, mechanical or other means
without the written permission of the University.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜTESİ

**I. ULUSLARARASI DİN VE İNSAN SEMPOZYUMU
“DİN, DİL VE İLETİŞİM”
10-12 EKİM 2019 ESKİŞEHİR**

**I. INTERNATIONAL RELIGION AND HUMAN SYMPOSIUM
“RELIGION, LANGUAGE AND COMMUNICATION”
10-12 OCTOBER 2019**

**المؤتمر الدولي الأول للدين والبشرية
“الدين و اللغة والتواصل”
10-12 أكتوبر 2019**

TEBLİĞLER KİTABI

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARAZ

Arş. Gör. Sercan YAVUZ

Arş. Gör. Barış ÇAKAN

Eskişehir 2019

KURULLAR

YÜRÜTME KURULU/Executive Committee/اللجنة التنفيذية

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARAZ - Sempozyum Yürütme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. Adnan ADIGÜZEL

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KARATAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Sezai ENGİN

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK

Öğr. Gör. Dr. Ahmet ÇETİNKAYA

Öğr. Gör. Nehri AYDİNÇE

Arş. Gör. Dr İshak TEKİN

Arş. Gör. Sercan YAVUZ

Arş. Gör. Barış ÇAKAN

DÜZENLEME KURULU/Organizing Committee/اللجنة التنظيمية

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı / ESKİŞEHİR
(Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Ali Rıza GÜL, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. Cazim HADZİMEJLİĆ, Saraybosna Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi / BOSNA HERSEK

Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA, Bilimler Akademisi / ÖZBEKİSTAN

Prof. Dr. Dosay KENJETAY, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, / KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Fatma Asiye ŞENAT, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. Ferit USLU, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. Matanat KURBANOVA, Azerbaycan Eğitim Enstitüsü / AZERBAYCAN

Prof. Dr. Nasser WAHDAN, Arish University Faculty of Arts and Human Sciences / MISIR

Prof. Dr. Osama Ali ALFAKEER, Yarmouk University Faculty of Islamic Sciences / ÜRDÜN

Prof. Dr. Ömer ÖZSOY, Frankfurt Goethe Üniv. İslam Kültür ve Din Araştırmaları Enst./ ALMANYA

Prof. Dr. Süleyman GEZER, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi / KAZAKİSTAN

Doç. Dr. Adnan ADIGÜZEL, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Doç. Dr. Kamil SARITAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Doç. Dr. Naci KULA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Doç. Dr. Süleyman BAKÍ, Tetova (Kalkandelen) Üniversitesi Felsefe Tarihi / MAKEDONYA

Dr. Bakıt MURZARAIMOVA, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / KIRGIZİSTAN

Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Dr. Öğr. Üyesi Sezai ENGİN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARAZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KARATAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Öğr. Gör. Dr. Abdylkader DURGUTİ, Eskişehir Osmangazi Üniv. İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Dr. İshak TEKİN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Dr. Hatice AVCI, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Aynur KURT, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Ayşe YORULMAZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Elif Kübra TÜRKMEN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Fatma HAZAR, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Kadir TÜRKMEN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Kevser AY, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Kübra Yıldız, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Arş. Gör. Şeyma ALTAY, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

BİLİM VE HAKEM KURULU/Science and Referee Board/اللجنة العلمية والتحكيمية

Prof. Dr. Adem APAK, Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / BURSA
Prof. Dr. Adnan KOŞUM, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ISPARTA
Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi (KURAMER Müdürü)/ İSTANBUL
Prof. Dr. Ali ÇELİK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Prof. Dr. Ali İhsan YİTİK, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İZMİR
Prof. Dr. Ali KAYA, Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / BURSA
Prof. Dr. Ali Rıza GÜL, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Prof. Dr. Bejadin Ameti, Üsküp İslami Bilimler Fakültesi / MAKEDONYA
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / BURSA
Prof. Dr. Cazim HADZİMEJLIĆ, Saraybosna Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi / BOSNA HERSEK
Prof. Dr. Davut YAYLALI, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ERZURUM
Prof. Dr. Dilorom HAMROEVA, Bilimler Akademisi / ÖZBEKİSTAN
Prof. Dr. Dursun HAZER, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Prof. Dr. Erdoğan BOZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / ESKİŞEHİR
Prof. Dr. Fahrush Rexhepi, Priştine İslami İlimler Fakültesi / KOSOVA
Prof. Dr. Fatma Asiye ŞENAT, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
Prof. Dr. Ferit USLU, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Prof. Dr. Hasan el-OSMAN, Camiatu Ummu'l-Kura / SUUDİ ARABİSTAN

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi/
ESKİŞEHİR

Prof. Dr. İhsan ÇAPÇIOĞLU, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. İsmail TAŞ, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi / KONYA

Prof. Dr. Kımbat KARATIŞKANNOVA, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi
Beşeri Bilimler Fakültesi / KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Matanat KURBANOVA, Azerbaycan Eğitim Enstitüsü / AZERBAYCAN

Prof. Dr. Mehmet ERDOĞAN, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İSTANBUL

Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. Mesude Canan ÖZTÜRK, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. Muhammet TASA, Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi /
KONYA

Prof. Dr. Murat ÖZCAN, Hacı Bayram Veli Üniversitesi / ANKARA

Prof. Dr. Musa YILDIZ, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Prof. Dr. Nasi ASLAN, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ADANA

Prof. Dr. Nasser WAHDAN, Arish University, Faculty of Arts and Human Sciences / MISIR

Prof. Dr. Osama Ali ALFAKEER, Yarmouk University Faculty of Islamic Sciences / ÜRDÜN

Prof. Dr. Osman BİLEN, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İZMİR

Prof. Dr. Ömer ÖZSOY, Frankfurt / ALMANYA

Prof. Dr. Saffet KÖSE, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İZMİR

Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. Süleyman GEZER, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Beşeri
Bilimler Fakültesi / KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. Turan KOÇ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / İSTANBUL

Prof. Dr. Yaşar DÜZENLİ, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İSTANBUL

Prof. Dr. Zakir AVŞAR, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi / ANKARA

Prof. Dr. Zeki ÖZCAN, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / BURSA

Prof. Dr. Zija ABDULLAHU, Priştine İslami İlimler Fakültesi / KOSOVA

Doç. Dr. Adem ÇATAK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / NEVŞEHİR

Doç. Dr. Adil ŞEN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Doç. Dr. Adnan ADIGÜZEL, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Doç. Dr. Ali Pajaziti, Güney Doğu Avrupa Üniversitesi Çağdaş Sosyal Bilimler Fakültesi /
MAKEDONYA

Doç. Dr. Ayhan AK, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / SAMSUN

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

- Doç. Dr. Ayşe Elif EMRE KAYA, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi / ANKARA
- Doç. Dr. Hasan TANRIVERDİ, Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ORDU
- Doç. Dr. Hilmi KARAAĞAÇ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Polatlı İlahiyat Fakültesi / ANKARA
- Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / AFYON
- Doç. Dr. İsmail PIRLANTA, Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / YOZGAT
- Doç. Dr. Kadir DEMİRCİ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Doç. Dr. Kamil SARITAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Doç. Dr. Naci KULA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Doç. Dr. Ömer MÜFTÜOĞLU, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Doç. Dr. Süleyman BAKİ, Tetova (Kalkandelen) Üniversitesi Felsefe Tarihi / MAKEDONYA
- Doç. Dr. Şenol KORKUT, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Doç. Dr. Zikiriyi JANDARBEK, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi / KAZAKİSTAN
- Assistant Prof. Dr. Muhammed Jaber THALGY, Yarmouk University, Faculty of Islamic Sciences / ÜRDÜN
- Dr. Öğr. Üyesi Abdülkadir KIYAK, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / MALATYA
- Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir MACİT, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / KOCAELİ
- Dr. Öğr. Üyesi Ali EŞLİK, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / VAN
- Dr. Öğr. Üyesi Aybiçe TOSUN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Ercan ŞEN, Afyon Kocatepe Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / AFYON
- Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Fatih TOK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Kadir ALTANSOY, Yarmouk University Faculty of Islamic Sciences / ÜRDÜN
- Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖZTOPRAK, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Ramazan TURGUT, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / VAN
- Dr. Öğr. Üyesi Sevde DÜZGÜNER, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / İSTANBUL
- Dr. Öğr. Üyesi Sevim ARSLAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Seyit Mehmet UĞUR, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Sezai ENGİN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi TURGUT AKYÜZ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ERZİNCAN
- Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARAZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KARATAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR
- Dr. Öğr. Üyesi Ziya POLAT, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü / MARDİN

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Dr. Bakıt MURZARAIMOVA, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / KIRGIZİSTAN

Dr. Fatih KURT, Diyanet İşleri Başkanlığı / ANKARA

Dr. İmaduddin er-Reşid, Başakşehir İslamî İlimler Akademisi / İSTANBUL

Öğr. Gör. Adam Tag El- Nasr SHETA EL-ASHRY, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Öğr. Gör. Ayşe SARITAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi / ESKİŞEHİR

Öğr. Gör. Şenol AMEDOV, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

Öğr. Gör. Ömer Faruk BAYRAKÇI, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / ESKİŞEHİR

İÇİNDEKİLER

KURULLAR	III
İÇİNDEKİLER	VIII
AÇILIŞ KONUŞMALARİ	1
Fatma YÜCE	
BİR DİN FELSEFESİ PROBLEMİ OLARAK BİLİNÇALTI VE BİLİNÇÜSTÜ FORMLARIYLA TANRI'YLA İLETİŞİM	5
Resul ERSÖZ	
DİN DİLİNİN YENİDEN İNŞASINA OLAN İHTİYAÇ -TESPİTLER VE TEKLİFLER-	19
Turgut AKYÜZ	
AKLIN EPİSTEMOLOJİK TARİFİ BAĞLAMINDA DİN-AKIL İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	33
Yasemin ÖNER	
MİTOLOJİK SÖYLEM VE ÖĞELERİN DİN DİLİNDE KONUMLANDIRILMASI İLE İLGİLİ FARKLI BAKIŞ AÇILARI	45
Muhammed Emin GÖRGÜN	
DİN DİLİ OLUŞTURMADA HZ. PEYGAMBER'İN ÜSLÛBU'L-HAKÎM SANATININ KULLANIMI	56
Duygu Kamacı Gencer	
TOPLUM DİLBİLİMDE ETNOGRAFIK-ETNOLOJİK VE ETNOMETODOLOJİK YAKLAŞIMLAR.....	68
Dursun Ali Tökel	
METİN VE YORUM: EŞSÜREMLİ OKUMAK MI ARTSÜREMLİ OKUMAK MI?.....	77
Abdurrahim Kozalı	
NASLARIN ANLAM VE YORUMU BAĞLAMINDA OBJEKTİF BİR ZEMİN OLARAK DİL VE DİLİN İSLAMİLEŞMESİ	87
Yusuf KARATAŞ	
METNİN İLETİŞİM DEĞERİNİN BELİRLEYİCİ BİR UNSURU OLARAK EDİMBİLİM /ET-TEDÂVULIYYE	96
Muhammet Sani Adıgüzel	
BESMELE: TÜRKÇE YAZIM VE ANLAM AÇISINDAN BİR YAKLAŞIM.....	106
Şahabettin ERGÜVEN	
KUR'ÂN-I KERİM'DE İSM-i FÂİL, İSM-i MEF'ÛL VE MASTAR VEZİNLERİNİN BİRBİRLERİNİN YERİNE KULLANILMASI OLGUSU	120
Halit ÇELİK	
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜR AKTARIM ARAÇLARINDAN DİN DİLİNİN ÖNEMİ.....	135
Betül İzmirlı	
TASAVVUF TERİMLERİNİ ANLAMADA SEMANTİK YÖNTEM VE DİN DİLİYLE İLİŞKİSİ	144
Mehmet UYAR	
TARİKATLAR ÖNCESİ DÖNEMDE TASAVVUFÎ DİLİN OLUŞUM VE GELİŞİM SÜRECİ	156
Mehmet Kasım Özgen	
KADİM İRFAN GELENEĞİNİN DİLİ.....	166
Himmet KONUR	
HULVÎ'NİN LEMEZÂT'INDAN ÖRNEKLERLE MENKİBELERİN DİLİ.....	182
Mehmet Yaşar	
KUR'AN'IN MUHALİFLERİYLE TARTIŞMA YÖNTEMİ VE İKNA METODU	192
Hatice AVCI	
KÜLTÜREL ANTROPOLOJİK OKUMA YAKLAŞIMIYLA RÂZÎ TEFSİRİNDEKİ DİL VE ÜSLÛBUN DEĞERLENDİRİLMESİ (FATİHA VE BAKARA SÛRELERİ ÖRNEĞİNDE).....	206
Zeynel Abidin AYDIN	
VAHİY DİLİNİN DOĞRU ANLAŞILAMAMASININ MEÂL/TEFSİR KÜLLİYATIMIZA YANSIMALARI	217
Şeyma ALTAY	
KEŞŞÂF TEFSİRİ'NDE DİNİ SEMBOLİZM.....	228
Fatih TOK	
HZ. İBRAHİM'İN İLETİŞİM USULÜ VE ÜSLUBU	235
Mehmet ERGÜN	
DİL, ANLAM VE BAĞLAM EKSENİNDE VAHİY DİLİNİN BAĞLAMININ BAĞLAYICILIĞI	244

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Ejder Okumuş	
TOPLUMSAL ETKİLEŞİMDE DİL VE DİNÎ MEŞRÛİYET	779
Elif Emre Kaya - Fatma Gökçen Atuk	
ÇOCUKLARDA DİN DİLİNİN OLUŞTURULMASI: ÇİZGİ FİMLER ÖRNEĞİ.....	788
Bahset Karslı - Ayşegül Türkeri	
DİN DİLİNİN MEZHEPSEL İNŞASI: <i>MOHAMMAD RASOOLLOH</i> FİLMİ ÖRNEKLİĞİ.....	802
Hüseyin MARAZ	
DİNÎ KİMLİK OLUŞUMUNDA SOSYAL İLETİŞİM ARAÇLARININ/AĞLARININ ETKİSİ	807
Fatma Asiye ŞENAT	
TÜRK DİZİLERİNDE DİNİ SÖYLEM VE ELEŞTİRİSİ	823
Abdüllatif TÜZER	
POSTMODENİST BİR PERSPEKTİFTEN İNANÇLAR/DİNLER ARASI İLETİŞİM	834
Şenol AMEDOV	
BAĞIMSIZLIĞINDAN GÜNÜMÜZE KADAR MAKEDONYA'DA MÜSLÜMANLAR İLE HİRİSTİYANLAR ARASINDAKİ İLETİŞİM	844
Osman KARADENİZ	
FARKLI İNANÇ GRUPLARIYLA İLETİŞİM	859
Yunus KAPLAN	
ERDEMLİ BİR TOPLUMUN İNŞASINDA RETORİK SANATI: İBN SİNÂ RETORİĞİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME	867
Gülşen YAĞIR AHMETOĞLU	
DİN DİLİ: MUHAMMED İKBAL VE MEVDUDİ ÖRNEĞİ	875
Hasan Emre Ulutop	
DİN- BİLİM KAVŞAĞINDA ÇAĞDAŞ İSLÂMÎ HAREKETLERİN KULLANDIKLARI APOLOJETİK SİYASÎ DİL ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR DEĞERLENDİRME	888
Adem APAK	
HZ. PEYGAMBER'İN (SAV) İNSANLARLA İLETİŞİM METODU VE PRENSİPLERİ.....	897
Adil ŞEN	
HZ. PEYGAMBER'İN DAVETİNDE USLÛP VE İLETİŞİM	903
İlyas UÇAR	
HZ. MUHAMMED VE POLİTİK DİL: HİLF, MUAHÂT VE MEDİNE VESİKASI	907
Zeynep Canan KOÇAK	
DİN DİLİNİN HARCINI KARMAK: TAHAKKÛM İLE Mİ, TAHAMMÛL İLE Mİ?	920
Bekir Zakir Çoban	
DİNLERİN DİLİ: SEMİTİK DİNLERİN KUTSAL METİNLERİ ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA	934
Hammet Arslan	
KISSALARIN DİLİYLE BUDİZM: İNANÇ VE UYGULAMALAR ÜZERİNE BAZI ÖRNEKLER	943
Mustafa BAŞ	
KUR'AN'DA İLETİŞİMDE KULLANILAN KAVL (SÖZ) ÇEŞİTLERİNİN DİĞER İNANIŞLARDAKİ İZDÜŞÜMLERİ.....	950
Kadir Demirci	
'EŞ SEÇİMİ' BAĞLAMINDA HADİS YORUMUNDA KUŞATICI DİL	963
Bayram Kanarya	
HADİSLERDE İLETİŞİM UNSURLARININ TESPİTİ: HATİP-HİTAP-MUHATAP İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME.....	972
Mustafa Naci Kula	
DİN DİLİ VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	983
Rıfat Atay - Mustafa Cığır	
BİLİŞSEL GELİŞİM SEVİYELERİNE GÖRE İNSANIN ALLAH'LA İLETİŞİMİ	996
دور اللغة في التنمية الاقتصادية.....	1010
ظاهرة الوحي عند المستشرقين.....	1016
آليات الإصلاح والمقاومة في مقالات العلامة محمد البشير الإبراهيمي.....	1036
الدين ودوره في تربية الإنسان.....	1047

KUR’AN’DA İLETİŞİMDE KULLANILAN KAVL (SÖZ) ÇEŞİTLERİNİN DİĞER İNANIŞLARDAKİ İZDÜŞÜMLERİ

Mustafa BAŞ¹

Özet: Vahye dayalı olsun veya olmasın bütün dinler, mutlu huzurlu bir toplum yapısı oluşturmak için bir takım evrensel değerlere vurgu yapmaktadır. Bu değerler, her dine toplumsal yapının korunmasını, fertler arasındaki ilişkilerin ve sosyal hayatın düzenli yürütülmesini amaçlamakta, toplumun eğitilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Hz. Adem’den Hz. Muhammed’e kadar peygamberlerin tebliğ ettiği dinler, ortak amaç olarak bu evrensel değerlerin hayata geçirilmesini hedeflemektedir. Aklın, dinin, malın, nefsin ve neslin korunmasını esas alan bu değerlerle toplum eğitilerek birbirine saygı gösteren insan topluluğu haline dönüşmektedir. Bu metotlarla toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlanmakta, ferdi olgunluk ve gelişime de ışık tutulmaktadır. Bu evrensel değerlerin hayata geçirilmesinin en önemli araçlarından birisi de dildir. Sosyal bir varlık olan insan, birlikte yaşadığı fertlerle ilişkiler kurmak, onlarla hayatın hemen her alanında bir şeyleri paylaşmak zorundadır. Bu ilişkilerin temelinde de dili kullanmak, istek ve fikirleri anlatabilmek için en temel bir unsurdur. Bu bağlamda dil, fertler arasında iletişimin sağlanmasında, toplumsal ilkelerin korunması amacıyla söylemlerin yapılmasında, toplumun yönlendirilmesinde, ahlaki ilke ve değerlerin aktarılmasında en önemli araçtır. Bu araç, kullanılmasına göre toplumda/fertte olumlu ve olumsuz tepki oluşturmakta, aynı cümlelerin farklı üslup ile söylenmesi, muhatap için de farklı davranış ortaya koymasına sebep olmaktadır. Dilin olumlu sonuç çıkarabilmesini sağlamanın yolunu Allah, İsra Suresinde “Kullarıma söyle: (İnsanlara karşı) en güzel sözü söyleyinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.” (İsra: 53) ayeti ile bizlere bildirmektedir. İnsanlığa gönderilen peygamber kıssalarında, onların dili kullanımlarını bize aktarmakta, hangi muhataba karşı nasıl bir hitap tarzı kullanacağımızı örneklemektedir. Hz. Musa Firavun karşılaşmasında yumuşak bir üslup, evlat baba karşılaşmasında hürmetli, isteğini yerine getiremediğimiz için gönül alıcı ve benzeri üslupları bizler için öğütlemektedir. Yusuf Has Hacip bu Kur’anî ilkeleri “Akıl süsü dil, dil süsü sözdür. İnsanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür. İnsan sözünü dili ile söyler; sözü iyi olursa, yüzü parlar” mısralarıyla ifade etmektedir. Dilin kullanılması hususunda bütün dinlerde benzer emirler bulunmakta, insani ilişkilerde dili kullanmanın önemine değinilmektedir. Gerek dinin tebliğinde, gerek ikili ilişkilerde Kur’an’ın belirttiği dili kullanma ile ilgili ilkeler İlahi dinlerin kitaplarında ve diğer dini inanışların yazılı ve sözlü metinleri ile geleneklerinde benzer beyanlar bulunmakta, bunların hayata geçirilmesinin emredildiği görülmektedir.

Bu tebliğimizde, temelde kitabi dinler olan Yahudi ve Hıristiyan kaynakları esas olmak üzere, farklı inançların kutsal metinlerinde Kur’an’da zikredilen dili kullanma üsluplarının iz düşümlerini karşılaştırmalı olarak ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Dil, Tevrat, İncil, Konfüçyus, Toplum, İletişim, Dinler

Abstract : Whether it be based on revelation or not, all religions emphasize certain universal values in order to establish a happy and peaceful society. In every religion, these values are a means to educate people, aiming to protect the social structure and keep the relationships and social life of individuals in balance. From Adam to Muhammad (p.b.u.h), the purpose of all religions manifested by prophets is the implementation of these universal values. Through these values that are based on the preservation of the mind, religion, property, desire and lineage, people are educated and evolve into individuals who respect one another. While contributing to social unity and solidarity, these methods also shed light on individual maturity and growth. Language is a cornerstone of the implementation of such values. As social beings, individuals are obliged to form relationships and interact with others. Language serves as an important factor in presenting thoughts and wishes in relationships. Concordantly, language is the most important instrument for ensuring communication among

¹ Doç. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fak. Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Bşk.

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

individuals, making speeches regarding the protection of social values, guiding society and transferring moral principles and values through generations. This instrument renders either a positive or negative response from individuals/society based on the way in which it is used. One sentence can be interpreted in different ways owing to the speaker’s tone and manner thus inducing varying responses from individuals. Allah has shown us the way in which language can have a positive outcome through the Isra Surah verse “And tell My servants to say that which is best. Indeed, Satan induces [dissension] among them. Indeed Satan is ever, to mankind, a clear enemy.” (Israh: 53) Anecdotes of prophets demonstrate what manner and approach to take when speaking to different individuals. A calm approach is advised in Moses’ encounters with Pharaoh whereas a more respectful and conciliative manner is taken in father-son dialogues, owing to not fulfilling his wishes... Yusuf Has Hacıp expresses such Quranic principles with the phrase: “The intellect’s ornament is the tongue and the tongue’s ornament is the word; man’s ornament is his face and the face’s ornament is the eyes.” All religions refer to the significance of language in relationships and have similar commands regarding this issue. Whether it be during the manifestation of the religion or regarding bilateral relationships, the principles put forth in the Quran on the use of language and its implementation are also specified in the books of other divine religions and the teachings and traditions of other religions. In this paper, we are going to do a comparative analysis of the use of language in the Quran and its reflections in various religion’s holy texts, especially texts derived from Jewish and Christian sources.

Keywords :Language, Torah, Bible, Confucius, Society, Communication, Religions

Giriş

Felsefecilerin konuşan varlık olarak tarif ettikleri insana, Allah’ın, dünyaya açılma ve onunla ilişki kurabilmesi için verdiği en önemli nimetlerden biri konuşabilme kabiliyeti ve dildir. Dil, insanlar arasında anlaşmayı, duygularını, düşüncelerini, fikirlerini, hükümlerini birbirlerine nakletmeyi, meramlarını birbirlerine anlatmayı sağlayan tabii bir vasıta. İnsanlar arasında sadece anlaşabilme temin eden bu özelliği ile fertler ve nesiller arasında da köprü vazifesi görür.² İnsan, yaratılışı itibarı ile sosyal bir varlıktır. Varlığını devam ettirebilmesi onu, diğer insanlarla birlikte aynı toplumsal bir yapının içinde olmasını zorunlu kılar. Bu sebeple diğer insanlarla kurması gereken bağlantıyı doğal olarak dil zemininde oluşturur. Dil, insanın özü, doğasının temelinde bulunan şeydir. İnsan ancak dil ile insandır.³ Dil insanın bakışını, düşüncesini, hem kendini hem evreni kavrayışını şekillendiren unsurlardan biri olarak, eşya ile ilişkisini de büyük oranda yapılandırır. Varlığı keşfetme, anlama ve inşa etme bakımından insanın en çok ihtiyaç duyduğu vasıta.⁴

Bu özelliklerinden dolayı kimlikler de dilin içinde gelişir. İnsanın insan olması, kendisi olması, kimliğini bulması, varlığının bilincine varması da dile bağlıdır. Hz. Ali (r.a) bir hikmetli sözünde bunu şöyle vurgular; “İnsanlar dilinin altında saklıdır. Konuşturun, seviyelerini anlarsınız.” Dil düşünceleri söze döker, geliştirir, insanın önüne ufuklar açar. Dil olmazsa gerçekler anlaşılabilir, problemler çözülemez, dostluklar kurulamaz, medeniyetler gelişemez. Maddi anlamda ise dil, insan vücudunda onun duygu ve düşüncelerini ifade eden organdır. Bu organ kontrollü olduğunda öfke ve dehşet seli haline gelen kişi ve kalabalıkları durdurur. Aksi durumda da, uyuyanları ayağa kaldırarak felaketlerin oluşmasına sebebiyet verir.

Allah, verilen her nimet için insana nasıl bir kullanım standardı getirmiş ise, dil kullanımı için de bir standart getirmiştir. Dil, insanın en çok dikkat etmesi gereken azalarından biri olduğunu görürüz. Kur’an ayetleri ve hadislere göre mü’min, dilini haramdan koruyan ve onu gerektiği gibi kullanmasını iyi bilen insan olarak anlatılmıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.), kendisine zararından emin olmayı istediği

² Bkz. Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım Yayın, 2009, 3.

³ Bkz. Fatih Özkan “Dildeki Dünya Görüşü” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, (Ekim / October 2012), 108

⁴ Erol Erkan, “Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 26, (Summer II 2014),168

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

şeyi soran Süfyan b. Abdullah’a dilini tutarak “işte budur!” demiştir.⁵ Sehl b. Sa’d’ın rivayet ettiği bir hadiste de iki çenesi arasındaki şeye (dile) hakim olanın cennete gireceğini müjdelemiştir.⁶ Dili ile kalp arasındaki ilişkiye dikkat çekerek kalbin doğruluğunun dilin doğruluğu ile orantılı olduğunu vurgulamıştır.⁷ Dilin kullanılması noktasında dikkat etmemiz gereken en önemli organımız olduğunu vurgulayan Hz. Muhammed (s.a.s.), beşeri ilişkilerde de muhatabın seviyesinin gözetilmesini, konuşulurken seviyelerinin göz ardı edilmemesini, anlayabilecekleri bir üslup ile diyalogda bulunulmasını tavsiye etmiştir.⁸ Ahlaki değerlerin anlatıldığı kitaplar incelendiğinde dil ve dilin sebep olduğu günahlarla ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlar hakkında geniş malumatlar verilmiştir.

İnsanlığın önemli tarihi değerlerinden biri olan Kutadgu Bilig isimli eserinde Yusuf Has Hacıp, dil ve onun eylemi olan söz hakkında ölümsüz açıklamalarda bulunmuştur. İnsanı yücelten şeyin bilgi ve söz olduğunu ifade ederek, dilin fayda ve zararlarını zikrederek sözün ölümsüzlüğünü şu beyitleri ile dile getirmiştir. “Sen kendi selâmetini istiyorsan, ağzından yakışsız bir söz kaçırma. Söz, bilerek söylenirse, bilgi sayılır; bilgisizin sözü kendi başını yer... Sözü çok söyleme, sırasında ve az söyle; binlerce söz düğümünü bu bir sözde çöz. İnsan söz ile yükseldi ve sultan oldu; çok söz başı, gölge gibi, yere serdi... Dilin faydası çok olduğu gibi, zararı da çoktur; dil bazen öğülür, bazen de çok söğülür. Mademki böyledir, sözü bilerek söyle; sözün gözsüzlere, körlere göz olsun. Bilgisiz insan, şüphesiz, kördür; ey bilgisiz, yürü; bilgiden nasip al. Bak, doğan ölür; ondan, eser olarak, söz kalır; sözünü iyi söyle, ölümsüz olursun.”⁹ Atalarımız Kur’an ve Sünnetin ruhuna uygun olarak “söz gümüş ise sükut altındır” diye boşuna söylememişlerdir. Söz olur kavgaya sebebiyet verir, söz olur düşmanlık tohumları eker, söz olur Yaratan’ı ve yaratılmışları incitir, söz olur dostluğu pekiştirir, söz olur düşmanlığı kaldırır, söz olur problemler giderir. Bu sebeplerle Allah, hoş bir sözü; kökü sağlam, dalları göğe doğru olan, Rabbinin izniyle her zaman meyve veren hoş bir ağaca, çirkin sözü de, yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaca benzeterek¹⁰ her ikisini en anlamlı bir şekilde açıklamıştır.

Bütün dinler, mutlu huzurlu bir toplum yapısı oluşturmak, fertler arasındaki ilişkilerin ve sosyal hayatın düzenli yürütülmesini amaçlayarak toplumun eğitilmesinde bir araç olarak kullanılan bir takım evrensel değerlere vurgu yapmaktadır. Aklın, dinin, malın, nefsin ve neslin korunmasını esas alan bu değerlerin hayata geçirilmesi ile toplum, birbirine saygı gösteren insan topluluğu haline dönüşmektedir. Hz. Adem’den Hz. Muhammed’e kadar gelen bütün peygamberlerin bu amacı hayata geçirmeye çalıştıkları bilinmektedir. Bu değerlerin hayata geçirilmesi ile toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlanmakta, ferdi olgunluk ve gelişime de ışık tutulmaktadır. Bunun için n önemli araçlardan biri yine yukarıda belirttiğimiz gibi dildir. Sosyal bir varlık olan insanın birlikte yaşadığı fertlerle ilişkilerinde, onlarla hemen her alanda yaptıkları paylaşımlarda dilin kullanılması, istek ve fikirleri anlatabilmesi için en temel bir unsurdur. Bu bağlamda dil, fertler arasında iletişimin sağlanmasında, toplumsal ilkelerin korunması amacıyla söylemlerin yapılmasında, toplumun yönlendirilmesinde, ahlaki ilke ve değerlerin aktarılmasında en önemli araçtır. Bu araç, kullanılmasına göre toplumda/fertte olumlu ve olumsuz tepki oluşturabilmekte, aynı cümlenin farklı üslup ile söylenmesi, muhatabın farklı davranış ortaya koymasına sebep olabilmektedir. Bunun için Allah, “Kullarıma söyle: (İnsanlara karşı) en güzel sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.”¹¹ ayeti ile sözün güzelinin söylenmesini emretmektedir.

⁵ Muhammed b. İsa Et-Tirmizi, *Es-Sünen* 5 cilt, (Mısır, 1975), Zühd, 61 (4: 607).; Ayrıca bkz. İbni Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *Es-Sünen*. Thk. Muhammed Fuad Abdulkaki. 2 Cilt. (Kahire: Darü'l-Hadis, T.y.) Fiten 12,

⁶ Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *El-Cami’u’s-Sahih*. 1-9, (Mısır: Matbaat el-Meymeniyye, 1323), 8:109.

⁷ Ahmed b. Hanbel, *El-Müsned* 4 Cilt, (Beyrut, 1978), 3:198

⁸ El-Acluni, İsmail b. Muhammed (Trsz), *Keşfu’l-Hafâ ve Muzîlu’l-İlbâs Amme İstehere mine’l-Ehâdîsi alâ Elsineti’n-Nâs* I-II, (Kahire :Dâru’t-Türas), 1:196

⁹ Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig* 2 Ter. Reşit Rahmeti Arat, (Ankara: TTK Yayınları, 1959), 2:24-25.

¹⁰ İbrahim Suresi 24-26

¹¹ İsra Suresi 53

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Kur'an, peygamber kıssalarında, onların dili kullanımları bize aktarılmakta, hangi muhabata karşı nasıl bir hitap tarzı kullanacağımızı örneklemektedir. Hz. Musa Firavun karşılaşmasında yumuşak bir üslup, evlat baba karşılaşmasında hürmetli, isteğini yerine getiremediğimiz kimselere gönül alıcı ve benzeri üslupları bizler için öğütlemektedir. Yusuf Has Hacip bu Kur'an'ı ilkeleri; “Akıl süsü dil, dil süsü sözdür. İnsanın süsü yüz, yüzün süsü gözdür. İnsan sözünü dili ile söyler; sözü iyi olursa, yüzü parlar”¹² mısralarıyla ifade etmektedir. Hikmetli sözlerden birinde “Akıl tam olursa, söz azalır.” denilerek bu olgunluğa vurgu yapılmaktadır. Yine bir hikmet sahibi bu anlamda şöyle demektedir; “Kişinin konuşması, faziletinin ortaya çıkması ve aklının tercümanıdır. Güzel olan söze yönelin ve onun azıyla yetinin.” Gerçek manada İslam'ı anlamış olanı akıllı, güzel ve yerine göre konuşmaya yönlendirir. Bildiği, bilmediği her konuda fikir ortaya koymaktan, her şeyi ben bilirim edaları ile söz sarf etmekten alı koyar. Bu, “Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, ya hayır söylesin ya da sussun!”¹³ buyuran Hz. Peygamber (sas)'ın tavsiyesine de uygun olan bir davranış sergilemektir.

İskoç Dinler Tarihçisi Ninian Smart, dinler arasındaki ortak evrensel değerleri aile benzerliği kavramı üzerinden tanımlamakta, her dini inanın diğer dini geleneklerle benzerlikleri yokmuş gibi görünmelerine rağmen akraba olduklarını, bir ailenin (din ailesinin) üyeleri gibi birbirlerine bağlı olduklarını savunmaktadır.¹⁴ Dilin kullanılması ve muhatapla konuşma hususunda bütün dinlerde bir birine yakın hükümler bulunmakta, sosyal ilişkilerde dili kullanmanın önemi vurgulanmaktadır. Kur'an ayetleri incelendiğinde söz/kavl kelimesi ve türevlerinin olumlu ve olumsuz anlamda birçok yerde geçtiği, ancak bazı olaylara müstenid olarak özel kullanımlarının olduğu dikkat çekmektedir. Gerek din tebliğinde, gerek sosyal ilişkilerde Kur'an'ın belirttiği bu özel kullanımların diğer dinlerin kutsal metinlerinde de benzer ifadelerle yer aldığı görülmektedir. Kur'an'da zikredilen bu kullanımlardan dikkat çeken bazılarının diğer dinlerdeki iz düşümleri üzerine yapılacak olan değerlendirme, tebliğimizin ana temasını oluşturmaktadır.

1- Kavl-i Sedid (Doğru Söz); Allah "Kavl-i Sedid" ifadesini yapılacak olan işlerin düzgün olması, günahların bağışlanması için ifade edilmesi gereken söz olarak beyan etmektedir. “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar.”¹⁵ Ayetin içerisinde günden bahsedilmesi, dedikodudan hali olan ve söylendiğinde de insanların zihninde bir şüphe bırakmayan ifadenin kullanılmasını insanlardan talep etmektedir. Kurtubi, Kavl-i Sedid'i sadece Allah'ın rızası gözetilerek söylenen, dışı, içine uygun ve bütün hayırları kapsayan genel bir ifade olarak açıklamaktadır.¹⁶ Nisa Suresinde vasilerle ilgili olarak; "Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde (halleri ne olur) diye korkacak olanlar (yetimlere haksızlık etmekten) korkup titresinler; Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.” Ayetini açıklarken de "dosdoğru" (es-sedîd) kelimesini, adalete uygun ve doğru ifadede bulunmak olarak tefsir etmektedir.¹⁷ Hz. Muhammed de (s.a.s.); “Kulun kalbi doğru olmadıkça imanı doğru olmaz, dili doğru olmadıkça kalbi doğru olmaz.” buyurarak doğruluk ile dil arasındaki bağlantıya vurgu yapmaktadır.¹⁸ İslâm, adaleti her şeyin temeline alarak çiğnenmesine sebep olan doğruluğun zıddı olan yalancı şahitliği kesin bir dille yasaklamaktadır.¹⁹ Yalan uyduranların Allah'ın ayetlerine inanmayanlar olduğu belirtilerek²⁰ yalan yere yemin ederek bir haksızlığa neden olma büyük günahlardan biri olarak kabul edilmektedir.²¹

¹² Has Hacip, *Kutadgu Bilig*, 2:39-31

¹³ Buhârî, *El-camiu's-Sahih*, 8:109 ; İbni Mâce, *Es-Sünen*, Edeb 4

¹⁴ Şevket Özcan, “Ninian Smart'a Göre Dünya Dinlerinin Boyutları: The World's Religions Adlı Eser Ekseninde Bir İnceleme” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 61, Autumn III 2017, 215

¹⁵ Ahzap Suresi 70-71

¹⁶ Bkz. Bkz. Muhammed b. Ahmet el-Kurtubi, *El-Camii lil-Ahkami'l-Kur'an* 20 Cilt, 1993, (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993), 14:162

¹⁷ Bkz. Kurtubi, *El-Camii lil-Ahkami'l-Kur'an*, 6:23-24

¹⁸ İbn Hanbel, *El-Müsned*, 3:198

¹⁹ Bkz. Nisa Suresi 135; Furkan Suresi 72.

²⁰ Bkz. Nahl Suresi 105.

²¹ Bkz. A. Himmet Berki, *250 Hadis Tercüme ve İzahı*, (Ankara: DİB Yayınları, 1980), 69

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

İnsanın içi ile dışının, özü ile sözünün bir olması hali olan doğruluğu, hemen bütün dinler temel bir ahlaki ilke olarak ilke olarak benimsemektedir. Budizm’de “Sekiz Dilimli Yol” olarak bilinen “Doğru Anlama, Doğru Bilinç, Doğru Konuşma, Doğru Davranma, Doğru Yaşama, Doğru Çaba, Doğru Farkındalık, Doğru Meditasyon” prensipleri, doğruluk üzerine bina edilmektedir. Dilde doğruluğu, doğru konuşma, yalan söylememe, sert sözde bulunmama ve dedikodu yapmama ile açıklanmaktadır.²² Doğruyu doğru, yalanı yalan bilenin, sonunda gerçeğe ve yüreğindeki dileklere kavuşacağı,²³ bu sebeple herkesin önce kendini doğruya yöneltmesi, sonra başkasına öğüt vermesi önerilmektedir.²⁴ Avesta’da da, iyi düşüncelerin, iyi sözlerin, iyi eylemlerin ödüllendirileceği, doğru olanlarında doğrulanacağı vurgulanmaktadır.²⁵

Konfüçyüsçülük’te doğruluk ve samimiyet, dinin temeli olan beş erdemin içinde sayılmaktadır.²⁶ Konfüçyüs’e halkın söz dinlemesi için ne yapılması sorulduğunda; "Doğruluktan ayrılma, yanlışlarını düzelt. İşte o zaman halk söz dinler. Yanlışlarını düzeltmezsen, doğruluktan ayrılırsan, o zaman halk söz dinlemez." diyerek doğruluğun toplum üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır.²⁷ Doğruluğun toplumsal değerini bu sözleri ile vurgulayan Konfüçyüs, insanların dünyaya doğruluk için geldiklerini, doğru yoldan ayrılıp iyi bir hayat süren insanın ölümden kurtuluşunun bir şans eseri olduğunu dillendirerek, büyük ve üstün insanların sadece doğruluğu, küçük insanların ise çıkarlarını düşündüklerini²⁸ savunmaktadır. İkiyüzlü konuşmaların erdemi sarstığını, küçük şeylere karşı sabırsız olmanın da, büyük tasarıları bozduğunu, yanlışlarını düzeltmeyen insanların da, bu yanlışlarını benimseyerek hayat tarzı yaptıklarını dillendirmekte,²⁹ üç tür faydalı arkadaşlığı, dürüst, içten ve anlayışlı olarak sıralamaktadır.³⁰ Lao Tse de doğruluğu, yönetimle ilişkilendirerek idarenin sakin ve düzenli olmasıyla, halkın dürüst ve temiz olduğunu, zeki ve kurnaz olduğunda ise halkın hilekâr ve güvenilmez olduğunu, bu esasta kurulan düzenin uğursuzluğa, ahlakın da sahtekârlığa dönüştüğünü belirterek, kutlu kişinin incitmeden adil, zedelemeyen dürüst, yaralamadan doğru, göz kamaştırmadan da aydınlık olmasını önermektedir.³¹

Doğruluk, Yahudilikte önemli ahlâkî ilkelerden biri olarak dinin temelinde yer almakta, insanların vermiş oldukları söze bağlı kalmaları emredilirken, yalancı şahitlik yasaklanmaktadır.³² Mezmurlar, “Tanrı’nın iyi ve doğru olduğunu, günahkârlara doğru yolu öğrettiğini, adaletle yol gösterdiğini” bildirmekte,³³ doğrulukla bağdaşmayan her davranış yasaklanmaktadır.³⁴ Doğru sözün aksi olan yalan ve yalancı şahitlikte dinlerin karşı olduğu bir ilke olarak kutsal metinlerde yer almaktadır. On Emir’ de “Ve komşuna karşı yalan şahadet etmeyeceksin.”³⁵ hükmü yer almakta, kutsal metinlerde yalan şahitlik yapana başkasına yapmayı düşündüğünün yapılması istenmektedir.³⁶ Allah, Yahudi Kutsal metinlerinde kendisi adına yalan yere ant içilmemesini emretmiş, bunu yapıldığında adının aşağılanmış olacağını vurgulamıştır.³⁷ Kutsal metinlerde Allah’ın doğruların yolunu gözettiği,³⁸ onları kutsadığı ve

²² *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...* Çev. A. Cengiz Bükler, (İstanbul : Cinius Yayınları, 2008), 43. Not.

²³ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, İkiz Dizeler 12.

²⁴ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, İyilik Kötülük 158,

²⁵ Zerdüş Spitama, *Avesta Bölümler* Çev. Eshat Ayata 3. Baskı, (İstanbul, 2011), 63

²⁶ Bkz. Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, (Ankara: Ocak Yayınevi, 1997), 185-186.

²⁷ Konfüçyüs, *Konuşmalar* (Çev. Muhaddere Nabi Özerdim), (Ankara : MEB Yayınları, 1974), 25.

²⁸ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 41

²⁹ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 89

³⁰ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 93

³¹ Bkz. Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı* (Ömer Tulgan), (İstanbul: Yol Yayınevi, 1994), 55.

³² Bkz. Çıkış 20:16 ; Tesniye 5:20; 8:17

³³ Mezmurlar 25:8-9

³⁴ Bkz. Çıkış 22:14-15.

³⁵ Çıkış 20:16; Tesniye 5:20

³⁶ Bkz. Tesniye 19:16-19

³⁷ Levililer 19:12

³⁸ Mezmurlar 1:6

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

çevrelerini kalkan gibi lütfuyla sardı³⁹ belirtilmiştir. Rabbiler bu sebeple “Tann'nın mührü doğruluktur” demişlerdir. Kutsal olmayı da dürüstlük olarak açıklamışlardır. İbranice de doğru karşılığı olan “Emet” kelimesinin alfabenin başı ortası ve sonundaki harflerden olan alef, mem ve tef'den oluştuğunu, bunun da bir şey doğru ise, ortası dahil, “A'den Z'ye”doğru olması gerektiği şeklinde açıklanmıştır.⁴⁰ Kişi doğru olduğunda dilinin de saf gümüş gibi olduğu, sözlerinin de birçoklarını beslediği dile getirilmiş,⁴¹ Doğru olanların ağızından bilgeliklerin ürediği, dudaklarının da söylenecek sözleri bildiği vurgulanmıştır.⁴² Hıristiyanlık'ta da doğruluk yine en önemli erdemlerden biri olarak ortaya çıkmakta,⁴³ iman etmek ile doğruluk arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmekte,⁴⁴ insanların hem düşüncelerinde, hem de davranışlarında doğru olmaları emredilmektedir.⁴⁵ İncillerde de; “Yalan yere ant etmeyeceksin ...”⁴⁶, “Hükmetmeyin ki hükmolunmayasınız. Çünkü ne hükümle hükmederseniz, onunla hükmolunacaksınız.”⁴⁷ denilerek yalan yere yemin etmenin sorumluluğu belirtilmektedir.

2 Kavli Ma'ruf (Güzel, Yapıcı Söz): Kavli Ma'ruf Bakara Suresinin 262. ayetinde mallarını Allah yolunda harcayan kimseler anlatılırken bunu yapanlar arasında başa kakarak gönül kırmayanlarını akıbeti dilegetirilmektedir. Devam eden ayette de Allah, sizler zaten böyle yapmazsınız, çünkü “Güzel, yapıcı bir söz, bir bağışlama, ardından bir eziyet gelen sadakadan daha üstündür.”⁴⁸ buyurmaktadır. Ayet konuşma esnasında yapılan iyiliklerin hamasetle yapılmasını, başa kakılmamasını bizlere emretmekte, başa kakılan iyiliğin güzel ve yapıcı bir söz kadar değeri olmadığını vurgulamaktadır. Nisa Suresinde de sefih ve akıllı ermeyenlerin mallarının korunması ile ilgili hüküm zikredilirken bu kişilerin kendi malları ile beslenmesi, giydirilmesi emredilmekte ve “... onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin.”⁴⁹ hükmü yer almaktadır. Müfessirler Kavli-i Ma'ruf'un ne olduğunu açıklarken, iyilik yapmak, ziyaret ve güzel vaatlerde bulunmak, söz ve amele dair, gönüllerin kendisinde huzur bulup sevdiği, muhabbet duyduğu her iyi şey olduğuna vurgu yapmışlardır.⁵⁰

Yaratılışında saygın ve onurlu bir varlık olan insan, hayatı boyunca bu saygınlığının ihlal edilmemesini amaçlar. Bu ihlalin gerçekleşmemesi ancak kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa, başkalarına da öyle davranması ile tahakkuk etmektedir. İslam'ın temel ahlak ilkelerinden biri olan bu ilke, iyiliklerin başa kakılmadan, karşıdakinin onurunu zedelemekten yapılmasına temel teşkil etmekte, güzel ve yapıcı söz ile yapılan iyiliğin hayata geçmesini hedeflemektedir. Hindu kutsal metinlerinden Upanişadlar'da bir kişinin ne olduğu ve niceliğinin yaptıklarına ve davranışlarına göre belirlendiği, iyilik yapanın iyi, kötü davranın da kötüolduğu, ancak temiz davranışların insanı temiz yaptığı vurgulanmakta,⁵¹ akıl yoluyla iyiliğe varılacağı, karşı taraftaki insanların ruhlarının da akılla kazanılacağı dile getirilmektedir.⁵² Budist metinlerinden Dhammapada'da ise, insanın iyiliğe doğru acele ederek zihnini kötülükten uzaklaştırması istenerek,⁵³ iyi işler yapanların sonuçta mutluluğa ulaşacaklarından yaptıklarından zevk almaya çalışması tavsiye edilmektedir. Bu davranışta bulunanların ise bu dünyadan öbürünegittiklerinde, yaptığı iyiliklerin gurbetten döneni yakınlarınınsevinçle karşıladığı gibikendilerini

³⁹ Mezmurlar 5:12

⁴⁰ Rabi Benjamin Blech. *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*. Trc. Estreye Sevel Vali. (İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın Yayın, 2003), 359

⁴¹ Süleymanın Özdeyişleri 10:20-21

⁴² Süleymanın Özdeyişleri 10:31-32

⁴³ Bkz. Matta 5:6, 10

⁴⁴ Bkz. Galatyalılara Mektup 3:11.

⁴⁵ Bkz. Yuhanna4:23-24

⁴⁶ Matta 5:33-34

⁴⁷ Matta 7:1-2.

⁴⁸ Bakara Suresi 2:263

⁴⁹ Nisa Suresi 4:5

⁵⁰ Bkz. Fahrettin Er-Razi, *Mefatihü'l-Gayb*. 32 Cilt. (Beyrut : Darü'l-Fikr, 1981), 9:193

⁵¹ Upanişadlar Çev. Korhan Kaya, (İstanbul, 2008), 59

⁵² Upanişadlar 322

⁵³ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, İyilik ve Kötülük 116

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

karşılacakları vurgulanmaktadır.⁵⁴ Avesta’da iyi düşünceler, iyi sözler ve iyi eylemler de kararlı olunması emredilmekte,⁵⁵ dinin bedenleşmiş hali, iyi duygu, iyi konuşma, iyi iş ve iyi din olarak vurgulanmaktadır.⁵⁶ İyi düşünceleri, iyi sözleri ve iyi eylemlerinden oluşan kurullarla kendisini temizleyenler de dinin sahibi olarak ifade edilmektedir.⁵⁷

Lao Tse de, iyiliğin suyun bin bir türe fayda sağlaması gibi yüce bir şey olduğunu, evin iyiliğinin yerinde, düşüncenin iyiliğinin derinde, armağanın iyiliğinin sevgide, sözün iyiliğinin doğruluğunda, hükümdarın iyiliğinin düzeninde, işin iyiliğinin beceride ve hareketin iyiliğinin de zamanlamada olduğunu vurgulamakta,⁵⁸ iyilerin kalplerinin dünyaya açık, yetmiş iki millete kendi çocukları gibi bakabildiğini belirtmektedir.⁵⁹ Konfüçyüs de, ahlaksal düşüncelerin kaynağı olan “Jen” terimini insanların birbirine karşı gösterdikleri ince duyguları, sevgi ve erdemi, iyilikseverliği, iyiliği ve ilkeli insanı ifade eden bir anlamda kullanmakta, ⁶⁰ iyiliği sevenlerin, halka armağanlar dağıtan ve yardımlarda bulunanlar değil, kutsal insanlara özgü nitelikleri taşıyanlar olduğunu, iyilikseverin kendisini yetiştirirken başkalarını da yetiştirmek isteyen, kendi bilgisini geliştirirken başkalarının da bilgisini geliştirmeye çalışanlar olarak⁶¹ ifade etmektedir. İyiliği de bütün insanları sevebilme⁶² olarak açıklamaktadır.

Yahudilikte, iyi davranmanın insanı yücelteceğine, kötü davranmanın ise günaha yönelteceğine inanılmaktadır.⁶³ İyiliğe hakkı olanlardan elden geldikçe iyiliğin esirgenmemesi, elde varken komşuya bugün git, yarın gel, o zaman veririm denilmemesi öğütlenmektedir.⁶⁴ İnsanın ağzının ürünüyle iyiliğe doyduğu, elinin emeğine göre de karşılığını aldığı vurgulanarak düşünmeden konuşma yapılmaması konusunda uyarılmakta, ancak bilgece sözlerin şifa olduğu dile getirilmektedir.⁶⁵ Yoksula acıyanın Allah’a ödünç verdiği, yaptığı içinde ödüllendirileceği bildirilmektedir.⁶⁶

Kavl-i Ma’ruf’un amaçladığı iyi davranış İncillerde de vurgulanmakta, insan bu dünyada ne ekerse onu biçeceği, belirtilerek, zamanı geldiğinde biçmek için iyilik yapmaktan usanılmaması istenmektedir.⁶⁷ Ağzın yürekten taşanı söylediği, iyi insanın, içindeki iyilik hazinesinden iyilik, kötü insanın ise içindeki kötülük hazinesinden kötülük çıkardığı vurgulanmaktadır.⁶⁸ İnsanlardan iyilik yapmaları, iyilikten yana zengin, eli açık ve paylaşmaya istekli olmaları tavsiye edilmektedir.⁶⁹ Başkalarının duygularının paylaşılması istenerek insanların birbirlerini kardeşçe sevmeleri, birbirlerine karşı şefkatli ve alçakgönüllü olmaları istenmektedir. Hayattan zevk almak ve iyi günler görmek isteyen kimsenin dilini kötülükten, dudaklarını hileli sözlerden uzak tutarak kötülükten sakınması ve iyilik etmesi tavsiye edilmektedir.⁷⁰

Kavl-i Kerim (Hürmetli/Saygılı Söz); Kur’an, Kavl-i Kerim’i anne ve babaya yapılacak mukabeledeki hitap tarzı olarak bizlere sunmaktadır. Anne babanın şahsında, yaşlı ve büyüklerle konuşurken dikkat etmemiz gereken üslup ve davranış ölçüsü olarak vermektedir. “Rabbin, sadece

⁵⁴ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Tad 220

⁵⁵ Zerdüş. *Avesta Zerdüştilerin Kutsal Metinleri* Çev: Fahriye Adsay - İbrahim Bingöl, (İstanbul : Avesta Yayınları, 2012), Fargard 18. 133,

⁵⁶ Zerdüş, *Avesta Bölümler* 135

⁵⁷ Zerdüş, *Avesta Zerdüştilerin Kutsal Metinleri*, Fargard 8. 82

⁵⁸ Bkz. Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 24

⁵⁹ Bkz. LaoTse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 49

⁶⁰ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 11

⁶¹ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 42

⁶² Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 71

⁶³ Yaratılış 4:7

⁶⁴ Süleymanın Özdeyişleri 3:27-29

⁶⁵ Süleymanın Özdeyişleri 12:14, 18

⁶⁶ Süleymanın Özdeyişleri 19:17

⁶⁷ Bkz. Galatyalılara Mektup 6:7-9

⁶⁸ Bkz. Matta 12:34-35

⁶⁹ Bkz. Timeteos’a 1. Mektup 6:18

⁷⁰ Bkz. Petrus’un 1. Mektubu 3:7-11

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; onlara nazik saygılı söz söyle.”⁷¹ Bu ayetin tefsirlerinde ana-babaya eziyet veren ve onları rencide edecek şeyleri yasaklanmasının, güzel söz söyleme istenmesi yerine geçmediği belirtilerek ayetin devamında insana, Kavli-i Kerim ifadesi ile ebeveynine güzel ve hoş söz söylemesini emredildiği ifade edilmektedir. Bu ifade ile aynı zamanda, "Onlara saygı ve hürmet dolu sözlerle" hitap edilmesi, yumuşak ve incelikli ifadeler kullanılması, isimleri veya künyeleri ile değil, babacığım, anneciğim gibi saygı ve sevgi ifadeleri ile hitap edilmesi, onlarla konuşurken, yüksek perdeden konuşulmaması ve sert bakılmaması istenmektedir.⁷²

Anne baba hukuku, büyüklere karşı saygılı olma insani bir davranış olarak evrensel anlamda bir değer taşımaktadır. Hemen her inanışta Kur'an'ın emrettiği bu davranış ilkelerinin iz düşümlerine rastlanmaktadır. Konfüçyüs, üstün insanın dört özelliğini benzer cümlelerle ifade etmektedir. Üstün insanın, davranışlarında alçakgönüllü, büyüklerine hizmette saygılı, halka karşı nazik ve yönetiminde çok adaletli olduğunu belirtmektedir.⁷³ Ailevi ilişkilerin önemi üzerinde titizlikle durmakta, ana-babaya saygı ve kardeşlerine sevgi gösterip diğer büyüklere karşı kötü davranan insan pek az olduğunu, büyük ve üstün insanın kendini esas olan şeye verdiğinde gerçek ilkelerin geliştiğini, iyilikseverliğin kökü olan ana-babaya bağlılık ve kardeşlik sevgisinin de böylece kendini gösterdiğini belirtmektedir. Gençlerin, evinde anasına ve babasına bağlı, büyüklerine saygılı, ciddi ve dürüst, herkese sevgi gösteren kimseler olmasını önermektedir.⁷⁴ Büyük ve üstün insanın yalnızca doğruluğu düşündüğünü belirterek; "Ailenize hizmet ederken eleştirilerinizde incelikli olmalısınız. Sözlerinize aldırış etmediklerini görseniz bile, daha çok saygılı olmayı sürdürün. Bu sizi yorsa bile, kızmayın." diyerek büyüklere karşı saygı ölçüsünün de çerçevesini belirlemektedir.⁷⁵ Zerdüş Avesta'da anne baba öldüğünde onların yasının dürüst insanlar tarafından otuz gün tutulması emredilmekte,⁷⁶ babaya itaat eden evladı yaratan Mazda'ya dua edilmekte, babasına, kocasına, doğrulara hizmet eden edenler övülmektedir. Böyle olduğunda toplumsal kardeşliğin katlanarak geleceği bildirilmektedir.⁷⁷ Hindu metinlerinde de bu ilişkiye dikkat çekilmekte, babanın evlada bırakacağı insani değerler ölüm anında sanki devir teslim töreni yapılcasına tek tek sayılmaktadır.⁷⁸ Akıl, söz ve soluktan oluşan üç değerın sahiplenilmesi öğütlenirken, bu üç değerın açıklamalarından birinin baba, anne ve çocuk olduğu, babanın akıl, annenin söz, çocuğunda soluk olduğu vurgulanmaktadır. Bunların bilinen, bilinmesi gereken ve bilinmeyenler olduğu, bilinenin sözün biçimi olarak bilindiği, bu haliyle insanlara yardım ettiği, bilinmesi gerekenin aklın biçimi olarak insanlara yardım ettiği, solukun biçiminin ise bilinmediğini, babanın tüm bunlara sahip olan oğlu sayesinde budünyada sağlam yaşayacağı ifade edilmektedir.⁷⁹ Kişinin babasının annesinin yaşam soluğu olduğu, bir kimse babaya, anneye, erkek ve kız kardeşe sert konuşursa insanların ona ayıp sana! Sen bütün bunların katilisin denilebileceği belirtilerek saygı çerçevesinde hitap edilmesi önerilmektedir.⁸⁰

Yahudilikte başkalarına karşı saygının (İbranice kavod ha-beriot-Tanrı'nın yarattıklarına karşı saygı), insanların Tanrı'nın görüntüsünde yaratıldığını kabul etmenin doğal sonucu olduğu belirtilmiş, insanlara edimlerinden çok, sözle nasıl davranıldığına sorgulanacağı bildirilmiştir.⁸¹ Ömrün uzunluğu, iyiliklerle karşılaşılması anne baba saygısına bağlanılmış, anasına ya da babasına lanet edenin ölümü hak ettiği,⁸² babasına ya da anasına sövenin ışığının, zifiri karanlıkta söneceği kutsal metinlerde yer

⁷¹ İsra Suresi 17:23

⁷² Bkz. Er-Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, 20:191-192.

⁷³ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 36

⁷⁴ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 19

⁷⁵ Bkz. Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 32-33

⁷⁶ Zerdüş, *Avesta Zerdüştilerin Kutsal Metinleri*, Fargard 12. 107

⁷⁷ Zerdüş, *Avesta Zerdüştilerin Kutsal Metinleri*, Yasna 31. 265

⁷⁸ Bkz. Upanişadlar 148-151

⁷⁹ Upanişadlar 17

⁸⁰ Upanişadlar 164

⁸¹ Blech, *Nedenleri ve Niçinleri ile Yahudilik*, 360

⁸² Levililer 20:9

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

almıştır.⁸³ Yaşça büyük olan ak saçlı insanların önünde ayağa kalkılması, yaşlılara saygılı olunması vurgulanmıştır.⁸⁴ İncillerde de Yahudilikteki “Annene babana saygı göster” ve, “Annesine ya da babasına söven mutlaka ölümle cezalandırılınsın” hükmüne aykırı davranışta bulunarak, anne babasına vermesi gerekenleri Tanrı'ya adadığını ileri sürerse, gelenek uğruna Tanrı'nın sözünü geçersiz kılacakları vurgulanmaktadır.⁸⁵ Sonsuz yaşama kavuşmak için nasıl bir iyilik yapmalıyım? diye soran kişiye Hz. İsa annebabaya saygıyı sonsuz yaşama ulaştıran iyiliklerden saymakta,⁸⁶ iyilik bulmak ve yeryüzünde uzun ömürlü olmak için anne babaya saygılı olma tavsiye edilmektedir.⁸⁷

Kavl-i Leyyin (Yumuşak Söz); Allah Kavl-i Leyyin'i Firavun'un şahsında idarecilerle yapılacak görüşmelerde kullanılan bir üslup olarak zikretmektedir. "Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar."⁸⁸ Tarih idarecilerle yapmış olduğu görüşmeler neticesinde cezalandırılmış olan yönetici ve insanların hikayeleri ile doludur. Bu bağlamda Allah, Mısır'ın hakimi olan Firavun'a tebliğ için gittiklerinde Hz. Musa ve Harun'a onu onure eden, makamını küçümsemeyen bir üslup ile dine davet etmelerini emretmektedir. Tarih boyunca yöneten ve yönetilenlerin sorumluluklarını anlatan kitaplar kaleme alınmıştır. Bizim tarihimizde bu konuda birçok eser günümüze intikal etmiştir. Yusuf Has Hacıp tarafından kaleme alınmış olan Kutadgu Bilig'dir.

Öğüt ve ahlak kitabı bağlamında yazılmış olan Konuşmalar ve Tao Te Ching'de idarecilere karşı nasıl davranılması gerektiği konusunda öğütler içermektedir. Lao Tse karşıdakine güven vermeyen kimsenin güven bulamayacağını vurgulayarak yüce hakanların varlığını bilen halkın sözlerinin değerli ve sakıngan olduğunu, böylelikle işlerini gördüklerini, işlerinin yoluna girdiğini belirtmektedir.⁸⁹ Konfüçyus da, çok dinleyip sakınarak konuşanın yanlısının az olacağını,⁹⁰ sakıngan davranışlarda, pek az yanılığını hükümdara hizmet ederken, sürekli olarak ona yanlısını söylemenin kişiyi gözden düşüreceğini, arkadaşlar arasında kırıncı sözler kullanmanın da arkadaşlığın bozacağını ifade etmektedir.⁹¹ Kendisine ülkenin nasıl yönetilmesi sorulduğunda da; “Ülkeyi yönetmek demek, halkı doğru yola götürmek demektir. Halkı doğrulukla yönetirsen, doğru davranmamayı kim göze alabilir?” şeklinde cevap vermektedir.⁹² Hindu öğretilerinde de, bir kimsenin anladığında gerçeği konuştuğu, bu sebeple konuşması için anlamının ne olduğunu bilmesi gerektiği vurgulanmakta,⁹³ öfke ve tutkudan kurtulmuş, akıllarını disipline etmiş ve özlerini kavramış kişiler bilgelikle sıfatlandırılmaktadır.⁹⁴

Budist metinleri de, kutlu kişinin doğru ve yararlı sözler söylediği, bunlarıkabalıkla değil incelikle ve incitmeden ifade ettiği,⁹⁵ sert konuşmada ise karşı tarafın karşılık verebileceği ifade edilerek oluşacak öfkenin konuşanı vurabileceği dile getirmektedir.⁹⁶ Bunun için konuşmanın gözlenmesi, zihnin sıkı tutulması ve bedenın yanlıs yapılmasına yol verilmemesi istenmekte, bunu yapanların akıllıların öğrettiği yolda ilerleyeceği vurgulanmaktadır.⁹⁷ Avesta, erkeğin hatip olarak doğduğunu, bunun için de cemiyette sözü geçen, kendisine danışılan ve konuşmalarıyla kendisini üstün bir konuma taşıyabileceğini ifade etmektedir.⁹⁸ İyi düşüncelerin, iyi sözlerin, iyi eylemlerin Tanrı tarafından ödüllendirileceği dile

⁸³ Bkz. Süleymanın Özdeyişleri 20:20

⁸⁴ Levililer 19:32

⁸⁵ Bkz. Matta 15:4-7; Markos 7:10-13

⁸⁶ Bkz. Matta 19:16-19; Markos 10:18-19

⁸⁷ Bkz. Pavlus'un Efeslilere Mektubu 6:3

⁸⁸ Taha Suresi 43-44

⁸⁹ Bkz. Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 17, 28

⁹⁰ Bkz. Konfüçyus, *Konuşmalar*, 24

⁹¹ Bkz. Konfüçyus, *Konuşmalar*, 33

⁹² Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 70

⁹³ Upanişadlar 165

⁹⁴ Bhagavatgida 5:26-28

⁹⁵ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Brahmana 408

⁹⁶ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Ceza 133-134

⁹⁷ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Yol 281

⁹⁸ Zerdüş, *Avesta Bölümler* 112

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

getirilerek⁹⁹ üstün meziyetleri birbirinin aynı olan baba ve yöneticinin, birinin bakışı, diğ erinin ise ruhunun iyi düşünceleri düşündüğü vurgulanmaktadır.¹⁰⁰

İncillerde doğru adamı, doğru biri olduğu için kabul eden, doğruya yaraş an bir ödül alacağı dile getirilmektedir.¹⁰¹ Pavlus'un Kral Agrippa'nın önünde kendisinin muhakeme edilmesini talep etmesi ve savunması sonucunda da Kral Agrippa'nın, davası Sezar'a iletilmeseydi, serbest bırakılabilirdi demesi krallar ve yöneticiler önünde nasıl bir üslup ile konuşulacağını örneklemektedir.¹⁰² Kime karşı olursa olsun, sözün tuzla terbiye edilmiş gibi her zaman lütufla dolu olması tavsiye edilmekte, böylece herkese nasıl karşılık vermek gerektiğ inin bilineceğ i öğütlenmekte,¹⁰³ “Sezar'ın hakkının Sezar'a, Tanrı'nın hakkının da Tanrı'ya” verilmesi istenmektedir.¹⁰⁴ Yahudilik, ilke olarak insanı hayvandan ayırt eden en önemli ayrıcalığın dil olduğu vurgulamakta, konuşmaların seviyesinin düşürülmesi en büyük kutsallık potansiyelini yıkmak olarak açıklanmaktadır.¹⁰⁵ Yumuş ak bir üslup ile verilecek cevabın öfkeyi yatıştıracığı, yaralayıcı sözün alevlendireceğ i vurgulanarak bilge insanların dili iyi kullanmaları öğütlenmektedir.¹⁰⁶ Kralların sağduyulu olanları beğendiğ i, utanç getirene öfkelendiğ i dillendirilerek,¹⁰⁷ doğru söyleyenlerden hoşnut kaldıkları, dürüst konuşanı sevdi kleri belirtilmekte, öfkesi ölüm habercisi olan kralları bile bilge kişilerin sözleri ile yatıştıracığı ifade edilmektedir.¹⁰⁸

Kavl-i Meysur (Gönül Alıcı, Teselli Edici Söz); Kur'an Kavl-i Meysur'u, yardım talebinde bulunan kimseye verilebilecek bir şey olmadığında söylenilmesi gereken söz olarak zikretmektedir. “Eğ er Rabbinden umduğ un (beklemek durumunda olduğ un) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.”¹⁰⁹ Bu ayetin iniş sebebi olarak verilen rivayete göre, Hz. Bilal, Hz. Suheyb, Hz. Mehca ve Hz. Habbab gibi yoksul sahabeler, Medine'ye göç ettikten sonra Hz. Peygamber'in (s.a.s) yardımı ile geçinirlerdi. Hz. Peygamber (s.a.s), onlara verilecek bir şeyi olmadığı zaman, mahcubiyetinden ötürü söyleyecek bir söz bulamaz, yüzünü başka tarafa çevirir, onların ihtiyaçlarını gidermek için Cenab-ı Allah'tan kendisine fırsat vermesini dilerdi. Bu ayet ile Allah, Hz. Peygamber'e ve onun şahsında bize, bu gibi insanlara bir şeyler veremeyecek bile olsanız, hiç olmazsa “Allah, bize de, size de bol rızık versin”, “Allah sizleri mesut ve müreffeh kılsın” gibi sözlerle gönüllerinin alınmasının gerektiğ ini bildirmektedir.¹¹⁰

Zerdüş tlükte Mazda'ya dua edilirken, doğru ve iyi düşünceler donanmış olarak ısrarla istenilen şeyleri yapacak, yoksulları koruyacak egemenlik ve güç talep edilmektedir.¹¹¹ Zenginden alıp fakire vermenin dindarca bir davranış olduğ u, bunun kişiyi kefareti olmayan eylemlerden, en kötü tefecilik günahından kurtaracağı dile getirilmektedir.¹¹² İyi yasayı takip eden fakir adamın yardım için ellerini kaldırarak yakardığında, haksızlığ a maruz bırakılıp haklarından yoksun bırakıldığında feryadının sesinin göğ e ve yeryüzünün her tarafına eriştiğ i vurgulanmaktadır.¹¹³ Konfüçyüs'de, bu bağlamdaki ilişkilerle ilgili olarak sorulan soruya, komşuları arasında yer bulabilmek için kişinin sözlerinde içten ve doğru, davranışlarında ise saygılı ve dikkatli olması gerektiğ i şeklinde cevap vermekte,¹¹⁴ yetkin erdemi, ağırbaşlılık, eli açıklık, içtenlik, doğruluk,

⁹⁹ Zerdüş t, *Avesta Bölümler* 63

¹⁰⁰ Zerdüş t, *Avesta Bölümler* 120

¹⁰¹ Matta 11:41; Markos 9:41

¹⁰² Bkz. Resullerin İşleri 26. Bap

¹⁰³ Pavlus'un Koleselilere Mektubu 4:6

¹⁰⁴ Luka 20:25

¹⁰⁵ Blech, *Nedenleri, ve Niçinleri İle Yahudilik*, 360

¹⁰⁶ Süleymanın Özdeyişleri 15:2,4

¹⁰⁷ Süleymanın Özdeyişleri 13:35

¹⁰⁸ Süleymanın Özdeyişleri 15:3,14

¹⁰⁹ İsra Suresi 28

¹¹⁰ Bkz. Kurtubi, 9:162

¹¹¹ Bkz. Zerdüş t, *Avesta Zerdüş tilerin Kutsal Metinleri*, Yasna 34. 6, 239

¹¹² Bkz. Zerdüş t, *Avesta Zerdüş tilerin Kutsal Metinleri*, Fargard 3. 41, 48

¹¹³ Bkz. Zerdüş t, *Avesta Zerdüş tilerin Kutsal Metinleri*, MihrYahtş (Mitraya İlahi) 84-85, 416

¹¹⁴ Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 86

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

incelik olarak açıklamaktadır.¹¹⁵ Ağırbaşlı olanın saygısızlık görmeyeceğini, eli açık olanın, her şeyi elde edeceğini, içten olana halkın güven duyacağını, doğru olanın çok şeyde başarılı olacağını, nezaketli olanların başkalarını da hizmetinde kullanabileceğini ifade etmektedir.¹¹⁶ Lao Tse ise, kutlu kimsenin birilerine zarar vermeksizin faydalı ve yardımsever olduğunu,¹¹⁷ bütün insanları ve binbir türü koruyarak kötülere örnek davranışlar sergilediğini ifade etmektedir.¹¹⁸ İyilere iyi, kötülere de iyi, dost olana da, olmayana da dost olabilmek kalbi dünyaya açık yetmiş iki millete kendi çocukları gibi bakabilmek yetkin erdem olarak¹¹⁹ açıklanmaktadır. Budist metinlerinde kutlu kimsenin de önünde ve arkasında da olsa hiçbir şeye benim demediği,¹²⁰ dilini denetleyen akıllıca sakın sakın konuşan, gururlu olmayan, gerçeğin anlamlarını aydınlatan dileyicinin sözlerinin tatlı olduğu, kişinin kendine verileni küçük görmemesi ve kimseyi kıskanmaması istenerek bunun aksini yapanların dinginlik bulamayacağı dile getirilmektedir. Kendisine verilen az da olsa, aldığı küçükümsemeyen kimsenin, yaşamı arıduru ve tembel değilse, tanrıların övgüsünü kazanacağı belirtilmektedir.¹²¹

Yahudilikte her mitzva/her dini emir yerine getirilmeden önce bir kutsama okunurken sadaka vermeden önce kutsama okunmaması ihtiyacı olan insana yardım etmeyi, Tanrı'ya yönelik sözcüklerle de olsa geciktirmeme ile açıklanmaktadır.¹²² Yahudilik, sadaka/tzedaka mitzva'sını, gemilat hesed-sevecen iyilik eylemleri diye adlandırmakta, içeriğini genişletmektedirler. Rabbiler gemilat hesed'in sadakadan üç bakımdan daha büyük olduğunu söylemektedirler. İlk olarak sadakanın, parayla gerçekleştirildiğini, hastalara vakit ayırmak, üzgün olanları neşelendirmek, insanlara önemli olduklarını hissettirmek gibi sevecen iyiliklerin ise insanın kişiliği ile yapıldığını, ikinci olarak sadakanın, sadece yoksullara verildiğini, gemilat hesed'in ise yasta olanları teselli etmek, ıstırap çekenleri rahatlatmak gibi hem yoksullara, hem zenginlere uygulanabildiğini, üçüncü olarak dasadakanın, sadece hayatta olanlara verildiğini, gemilat hesed'in ise uygun defni düzenlemek, cenazeye katılmak, bir arkadaşın veya aile bireyinin mezarını ziyaret etmek gibi hem canlılara, hem ölümlere gösterildiğini görüşleri için ileri sürmektedirler.¹²³ Süleyman'ın Özdeyişlerinde muhtacı ezenin Yaratana hor gördüğü, acıyanınsa yücelttiği,¹²⁴ yoksulun feryadına kulağını tıkayanın feryadına yanıt verilmeyeceği vurgulanmaktadır.¹²⁵ Bilge olanların da, dilini iyi kullanarak insanlara okşayıcı söylemlerle hayat vereceği ifade edilmektedir.¹²⁶

İncillerde, her zaman toplumda yoksulların bulunduğu ve onlara yardım tavsiye edilirken,¹²⁷ insanın içi ile dışının aynı olması vurgulanmakta, kişi için her şeyin temizlenmesinin yolu olarak sadaka olarak verilmesi emredilmektedir.¹²⁸ Tanrı'nın gözünde temiz ve kusursuz olan dindarlığın, öksüzlerin, dulların sıkıntılı durumlarında ziyaret edilmesi ile gerçekleşeceği ifade edilirken, dünyevi duygu ve arzularla lekelenmekten korunma istenmektedir.¹²⁹ Muhataplarla konuşulurken sözlerin her zaman lütfekar olmasıyla getirilerek,¹³⁰ istenilen sözlerin dinlenip, uygulama hayatına geçirilmemesinin yanlış olacağı mecazla anlatılmaktadır.¹³¹ Kendini dindar zannederek dilini dizginlemeyen kişinin kendini

¹¹⁵ Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 97

¹¹⁶ Konfüçyüs, *Konuşmalar*, 97

¹¹⁷ Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 68

¹¹⁸ Bkz. Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 35-36

¹¹⁹ Lao Tse, *Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı*, 49

¹²⁰ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Derviş 421

¹²¹ *Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki...*, Bihshu 363-364

¹²² Blech, *Nedenleri ve Niçinleri İle Yahudilik*, 71

¹²³ Blech, *Nedenleri ve Niçinleri İle Yahudilik*, 72

¹²⁴ Süleyman'ın Özdeyişleri 14:31

¹²⁵ Süleyman'ın Özdeyişleri 21:13

¹²⁶ Süleyman'ın Özdeyişleri 15:4

¹²⁷ Markos 14:7

¹²⁸ Luka, 11:39-40

¹²⁹ Yakup'un Mektubu, 4:27

¹³⁰ Pavlus'un Koloselilere Mektubu, 4:6

¹³¹ Yakup'un Mektubu, 23

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

aldatacağı, bu kişilerin dindarlıklarının boş olduğu,¹³² iyi toprağa ekilen tohumun sözü işitip anlayan biri gibi olduğu belirtilmektedir.¹³³

Sonuç

Sonuç olarak anlaşılmaktadır ki, insanın aklından geçeni güzel bir şekilde ifade etmeye çalışması ahlaki olgunluğunun ürünüdür. Çünkü güzel bir şekilde ortaya konulan söz ve düşünce, gerek arkadaş gerekse düşman her insanda güzel sonuçlar ortaya çıkarır. Güzel konuşmalar, sevginin artmasına, kişiler arasındaki bağların kuvvetlenmesine sebebiyet verir. Düşmanla yapılabilecek güzel konuşmalar da, onların kalplerinde bulunan kin, nefret ve düşmanlık duygularını azaltır. Dinlerde bir kısmını örneklediğimiz söz ile ilgili ilkeler, sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmayı hedeflemektedir. Farklı dini gelenek ve kültürlere mensup kişilerin, farklılıklarını koruyarak bir arada barış içinde yaşamaları için gerekli olan asgari ortak değerler olarak kendini göstermektedir. Toplum fertlerine çocukluğundan itibaren aile hayatında gerek sözlü, gerek davranış ile verilerek yaratılışında var olan iyi yanların gün yüzüne çıkmasını sağlar. Nitekim Allah; “Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.” (Fussilet, 34-35) ayetleri ile bu ilkelerin sonucunu bize işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

ZERDÜŞT, Spitama. *Avesta Zerdüştilerin Kutsal Metinleri* Çev: Fahriye Adsay/İbrahim Bingöl. İstanbul: Avesta Yayınları, 2012

BERKİ, A. Himmet. *250 Hadis Tercüme ve İzahı*. Ankara: DİB Yayınları, 1980.

BLECH, Rabi Benjamin. *Nedenleri ve Niçinleriyle Yahudilik*. Trc. Estreye Sevel Vali. İstanbul: Gözlem Gazetecilik BasınYayın, 2003

Dhammapada Gerçeğin Yolu Buda Dedi ki... Çev. A. Cengiz Büker, İstanbul Cinius Yayınları, 2008.

EL-ACLUNİ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlu'l-İlbâs Amme İştehere mine'l-Ehâdisi alâ Elsineti'n-Nâs* 2 Cilt. Kahire: Dâru't-Türas, T.y.

EL-BUHARİ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *El-Cami'ü's-Sahih* 9 Cilt, Mısır :Matbaat el-Meymeniyye, 1323.

EL-KURTUBİ, Muhammed b. Ahmet. *El-Camii lil-Ahkami'l-Kur'an* 20 Cilt, Beyrut :Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993.

ERGİN, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul : Bayrak Basım Yayın, 2009.

ERKAN, Erol. “Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı: 26, Summer II 2014, 167-179

ER-RAZİ, Fahrettin, *Mefatihü'l-Gayb*. 32 Cilt. Beyrut : Darü'l-Fikr, 1981.

ET. TİRMİZİ, Muhammed b. İsa. *Es-Sünen* 5 Cilt, Mısır, 1975

İbni HANBEL, Ahmed. *El-Müsned* 6 Cilt, Beyrut, 1978

İbni MACE, Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *Es-Sünen* 2 Cilt. Thk. Muhammed Fuad Abdulkaki. Kahire :Darü'l Hadis, T.y.

KONFÜÇYUS, Konuşmalar Çev. Muhaddere Nabi Özerdim, Ankara :MEB Yayınları, 1974.

¹³² Yakup'un Mektubu, 1:26-27

¹³³ Matta 13:23 ;Markos 4:19

I. Uluslararası Din Ve İnsan Sempozyumu “Din, Dil Ve İletişim”

Kutsal Kitap, İstanbul : Kitab-ı Mukaddes Şti, 2002.

LAO TSE, Tao Te Ching Yol ve Erdem Söz ve Can Kitabı Çev. Ömer Tulgan, İstanbul: Yol Yayınevi, 1994.

ÖZKAN, Fatih. “Dildeki Dünya Görüşü” *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı / No: 2, Ekim / October 2012: 107-123

ŞAHİN, Muzaffer-ALTUNTAŞ, Halil, Kur’an-ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.

Şevket Özcan, “Ninian Smart’a Göre Dünya Dinlerinin Boyutları: *The World’s Religions Adlı Eser Ekseninde Bir İnceleme*” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 61, Autumn III 2017, 207-228

TÜMER Günay-KÜÇÜK Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ankara : Ocak Yayınevi, 1997.

Upnişadlar Çev. Korhan Kaya, İstanbul: 2008

Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig* 2 Cilt (Ter. Reşit Rahmeti Arat), Ankara :TTK Yayınları, 1959.

ZERDÜŞT Spitama, *Avesta Bölümler* Çev. Eshat Ayata 3. Baskı, İstanbul: 2011.